

Theoretische beschouwingen over de loon- en kapitaalwaardequote van het nationale produkt

Schouten, D.B.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Document version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1967

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Schouten, D. B. J. (1967). Theoretische beschouwingen over de loon- en kapitaalwaardequote van het nationale produkt. *Maandschrift Economie*, 31(9-10), 467-477.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ECONOMIE

Tijdschrift voor Algemeen Economische
Bedrijfs-Economische en Sociale Vraagstukken

Een en dertigste jaargang — No. 9/10 — juni, juli 1967

Het verheugt de redactie in dit dubbelnummer de uitgewerkte teksten van de voordrachten te kunnen opnemen, welke tijdens de Economen Conferentie te Tilburg op 5 en 6 april 1967 werden gehouden.

THEORETISCHE BESCHOUWINGEN OVER DE LOON- EN KAPITAALWAARDEQUOTE VAN HET NATIONALE PRODUKT

door

Prof. Dr. D. B. J. SCHOUTEN

1. Wenst men een nationale loonpolitiek te voeren met het oog op bepaalde nationaal-economische doelstellingen, dan dient men een inzicht te hebben in de factoren welke enerzijds de nationale loonquote bepalen en anderzijds het nominale prijsniveau.

De doelstellingen van de nationaal-economische politiek kunnen bescheiden zijn, in die zin dat men geen grote structurele hervormingen nastreeft doch reeds genoeg neemt met een zekere stabilisatie van de conjunctuurbeweging. In theorie is dan het instrument van de loonpolitiek onmisbaar ter bereiking van de conjunctuurstabilisatie. Uiteraard zal ook het marktmechanisme resulteren in een bepaalde ontwikkeling van de nationale loonquote, doch niet zonder conjuncturele ups en downs. De vergissingen van de marktprijzen met betrekking tot het vaststellen van de juiste loonvoet kunnen namelijk beschouwd worden als de belangrijkste oorzaak van het conjunctuurverschijnsel. Theoretisch is het mogelijk dergelijke vergissingen via een centraal geleide loonpolitiek te mitigeren, voorzover men op centraal niveau beter geïnformeerd is over de factoren welke het evenwichtsloon bepalen.

Meer ambitieus worden de doelstellingen van de nationaal-economische politiek wanneer men structurele hervormingen nastreeft, bijvoorbeeld een verandering van de inkomens- en vermogensverdeling ten bate van de loontrekkers. Een doelmatige coördinatie van de loon- en investeringspolitiek is dan het onmisbare instrument om een enigszins relevante ombuiging van de structurele ontwikkeling tot stand te brengen. Met het oog hierop blijft het zinvol om de theorie van de nationale loonquote verder te ontwikkelen.

Een centraal geleide loonpolitiek dient richtlijnen te verstrekken voor de nominale loonvorming. Ook al weet men alles over de factoren welke

de nationale loonquote respectievelijk de reële loonvoet en de gemiddelde arbeidsproductiviteit bepalen, zonder inzicht in de nominale prijsontwikkeling blijft de loonpolitiek in het luchtledige hangen. Het ligt echter niet in onze bedoeling dit laatste vraagstuk hier volledig uit te diepen. Gemakshalve veronderstellen wij, dat het gemiddelde nominale prijsniveau op een of andere manier constant gehouden wordt, bijvoorbeeld doordat in het buitenland een evenwichtige monetaire politiek gevoerd wordt. Deze hypothese stelt ons in staat de aandacht in het onderhavige artikel vooral te concentreren op het eerstbedoelde vraagstuk, namelijk: hoe hoog moet de nationale loonquote in de loop der jaren zijn opdat steeds volledige werkgelegenheid wordt bereikt, dus in deze geen conjuncturele schommelingen ontstaan. Aan het slot van ons betoog zal dan nog — zij het summier — de *nominale* problematiek van de loonvorming aan de orde worden gesteld.

2. De meest simpele theorie gaat uit van een gesloten volkshuisvesting, een technisch gegeven kapitaalcoëfficiënt en een constante winstmarge van de produktiewaarde, waarvan de hoogte uiteindelijk bepaald wordt door de bestaande monopoliegraad in het bedrijfsleven. Bij gegeven structuur van de economie is daarmee de nationale winstquote bepaald. Neemt men bedoelde winst bruto, dus inclusief alle inkomensbestanddelen die niet aan de loontrekkers toe te rekenen zijn, dan is de loonsom als een restinkomen te beschouwen: de nationale loonquote is dan gelijk aan één minus de nationale winstquote. Een evenwichtige groei zonder conjunctuurbeweging is onder deze omstandigheden slechts denkbaar wanneer de nationale bruto-investeringsquote gelijk is aan het produkt van de gemiddelde kapitaalwaardecoëfficiënt met de natuurlijke brutogroeivoet van de economie. Onder deze groeivoet verstaan wij het perunage waarmee de gemiddelde arbeidsproductiviteit stijgt, plus het aanwasperunage van de beroepsbevolking, plus het vervangingsperunage van de kapitaalgoederenvoorraad. Veranderingen in de bedoelde brutogroeivoet respectievelijk de gemiddelde kapitaalwaardecoëfficiënt dienen tijdig door mutaties in de nationale investeringsquote geneutraliseerd te worden, wil de conjunctuur gestabiliseerd worden. Bijvoorbeeld wanneer de arbeidsproductiviteit plotseling harder stijgt dan in het verleden werd waargenomen, dan dienen tijdig meer arbeidsplaatsen geschapen te worden dan normalerwijze het geval was om technologische structuurwerkloosheid te voorkomen. Aangezien de loonquote van het nationale produkt ex hypothesi van de constante monopoliegraad ongewijzigd blijft, zullen de reële lonen in dit geval een overeenkomstige ontwikkeling te zien geven als de gemiddelde arbeidsproductiviteit. De loonpolitiek heeft onder deze omstandigheden geen betekenis voor de con-

conjunctuurpolitiek. Theoretisch komt daarvoor bij de onderhavige theorie alleen de investeringspolitiek in aanmerking.

3. Minder primitief is de theorie welke wederom bij een technisch gegeven kapitaalcoëfficiënt de winstquote van het nationale produkt verklaart, enerzijds aan de hand van een gegeven investeringsneiging uit het winstinkomen en anderzijds uit het feit dat op den duur noodzakelijkerwijze een bepaalde nationale investeringsquote tot stand gebracht wordt welke volledige werkgelegenheid garandeert. Tijdelijk kunnen in dat geval wel meer arbeidsplaatsen geschapen worden dan noodzakelijk is om een groeiende beroepsbevolking aan het werk te houden, respectievelijk de door de technische ontwikkeling uitgestoten arbeidskrachten van nieuw werk te voorzien, met name als de winstquote van het nationale inkomen te hoog is. De spanningen op de arbeidsmarkt die dienengevolge zullen optreden hebben echter tot resultaat een meer dan normale reële loonsverhoging, zodat de winstquote van het nationale inkomen zal dalen. Eventueel zal zij bij een vrije loonvorming na de opgetreden spanning op de arbeidsmarkt door haar evenwichtspunt heen schieten, zodat na enige tijd een te ver gaande ontspanning zal resulteren met de daarbij behorende matiging in de looneisen. Dit alles zijn echter slechts conjuncturele schommelingen rond een structurele ontwikkeling, waarbij de nationale winst- respectievelijk loonquote uitsluitend bepaald wordt door drie factoren, te weten: de natuurlijke brutogroeivoet, de kapitaalwaardecoëfficiënt en de investeringsneiging over het winstinkomen genomen. Hoe hoger de eerste twee factoren en hoe lager de laatste factor, des te geringer zal de structurele loonquote zijn. Een doelmatige coördinatie van de loon- en investeringspolitiek kan volgens deze theorie de conjunctuurbeweging mitigeren en eventueel zelfs structurele veranderingen tot stand brengen. Immers wanneer de loontrekkers meer zouden sparen en hun bespaarde inkomen ook zouden investeren, kan een hoogconjunctuur tengevolge van te veel investeringen worden voorkomen indien tijdig tot extra loonsverhogingen wordt besloten. Deze loonpolitiek heeft dan tot functie om de spaar- en investeringsactiviteit van de niet-loontrekkers te beperken terwille van een evenwichtige ontwikkeling. De huidige ideeën over het investeringsloon vinden hun oorsprong in deze theorie.

De aandacht zij er op gevestigd, dat de hier bedoelde coördinatie van de loon- en investeringspolitiek, waarbij de loontrekkers meer sparen dan vroeger het geval was, geen beperking behoeft te betekenen van het consumptief beschikbaar arbeidsloon. De totale nationale consumptie staat bij deze theorie immers qua omvang en qua ontwikkeling vast. Een vermindering van het overige inkomen tengevolge van een politiek

van hoge lonen kan eventueel zelfs leiden tot een verhoging van het voor consumptieve doeleinden beschikbare arbeidsloon. Met name zal dit het geval zijn wanneer de daling van de winstquote van het nationale inkomen gepaard gaat met een beperking van de consumptie uit het winstinkomen. Als de ene groep minder verbruikt dan zal de andere groep in casu de loontrekkers meer kunnen consumeren. Behalve de hier bedoelde meer-consumptie (welke overigens kwantitatief onbelangrijk zal zijn) komt derhalve het investeringsloon boven op het loon dat verstrekt zou worden ingeval de hier bedoelde politiek niet gevoerd zou worden.

4. Nog meer gecompliceerd is de theorie van de nationale loonquote wanneer men uitgaat van een economisch gedetermineerde levensduur der kapitaalgoederen. De bruto-groeivoet van het nationale inkomen is dan niet langer meer een natuurlijk technisch en biologisch gegeven, doch hangt mede af van de hoogte van de investeringsneiging. Hoe hoger deze laatste is des te korter zal in het algemeen de economische levensduur der kapitaalgoederen zijn. Hierdoor wordt de vervangingsquote van kapitaal, welke een onderdeel is van de bruto-groeivoet van de kapitaalgoederenvoorraad, een economische variabele zodanig dat zij hoger is naarmate de levensduur der kapitaalgoederen korter is. Door een welbewuste politiek van meer-besparingen en -investeringen door loontrekkers zal ook in dit geval de nationale loonquote verhoogd kunnen worden, zij het in mindere mate dan wanneer de vervangingsquote van kapitaal een puur technische kwestie is.

Bij de onderhavige theorie gaat men er van uit, dat de investeringen van de jongste jaargang produktiever zijn dan die van een oudere jaargang, in die zin dat eenzelfde investeringsvolume minder arbeidsbezetting vereist dan bij de vroegere investeringsvolumina het geval was. De arbeidsproduktiviteit van de oudste nog net in gebruik zijnde jaargang bepaalt de reële loonhoogte. Maar welke jaargang de oudste zal zijn hangt af van het aantal arbeidsplaatsen dat per jaargang verschaft wordt. Is de investeringsneiging hoog, dan kan het aantal jaargangen dat gebruikt moet worden om volledige werkgelegenheid te verschaffen betrekkelijk gering zijn, omdat men dan per jaargang zoveel arbeidsplaatsen verstrekt. Onder deze omstandigheden is het reële loon relatief hoog, het bedrijfsleven als geheel genomen betrekkelijk modern (hoge gemiddelde arbeidsproduktiviteit), maar van de andere kant moeten de machines relatief snel buiten gebruik gesteld worden (korte levensduur van kapitaalgoederen).

De heterogeniteit van de kapitaalgoederen vereist bij de onderhavige theorie in principe een *geleidelijke* aanpassing van de loonquote aan een

hoger niveau, omdat men ook de kapitaalgoederenvoorraad slechts geleidelijk harmonisch kan opbouwen. Een hogere investeringsactiviteit van vandaag verbreedt immers slechts het investeringsvolume van de jongste jaargang. Daarmede gaat gepaard een versnelde buiten gebruikstelling van verouderde kapitaalgoederen, hetgeen tot extra loonsverhogingen aanleiding zal geven. Een en ander wordt gerealiseerd via de arbeidsmarkt wanneer de nieuwe kapitaalgoederen bemand moeten worden. In een volgende periode zal wederom het investeringsvolume groter moeten zijn dan vroeger het geval was, waardoor eveneens weer extra loonsverhogingen gegeven kunnen worden. Het gehele aanpassingsproces naar een nieuwe situatie van evenwichtige groei duurt in principe even lang als de nieuwe economische levensduur der kapitaalgoederen bedraagt. Ondertussen daalt de winstquote van het nationale produkt totdat er een nieuw evenwichtspeil bereikt wordt dat lager is dan het oorspronkelijke niveau. De conclusie kan zijn, dat een doelmatige coördinatie van de loon- en investeringspolitiek ingeval van een heterogene kapitaalgoederenvoorraad, met andere woorden ingeval de technische vooruitgang slechts bij nieuwe kapitaalgoederen toe te passen is, bijzonder gecompliceerd is. De structurele doelstellingen van de economische politiek kunnen hierbij immers slechts zeer geleidelijk in de loop der jaren worden gerealiseerd, terwijl voortdurend de juiste kwantitatieve verhoudingen tussen de loonvorming en het investeringsvolume niet alleen per periode maar ook van periode tot periode in acht genomen moeten worden.

5. Bij de in het voorafgaande besproken theorie kon het kapitaalvolume per hoofd welbewust vergroot worden via een verhoging van de investeringsactiviteit. Daarnaast nam het kapitaalvolume per hoofd autonoom toe tengevolge van de technische vooruitgang. Er is echter nog een andere theorie waarbij men de mechanisatiegraad van een volkshuishouding kan vergroten via een welbewuste keuze van meer kapitaalintensieve produktiemethoden. Het instrument om de ondernemers meer kapitaalintensieve produktiemethoden te laten kiezen is uiteraard een politiek van hoge lonen. Ontkent men de mogelijkheid om reeds gereed gekomen kapitaalgoederen volgens een andere techniek aan te kunnen wenden dan waarvoor zij indertijd gepland waren, dan is de hier bedoelde substitutie van arbeid door kapitaal slechts mogelijk bij de produktie van nieuwe kapitaalgoederen. Een politiek van hoge lonen welke echter niet simultaan gepaard gaat met een politiek van meer investeringen zal slechts kunnen leiden tot werkloosheid. In eerste instantie worden immers bij eenzelfde investeringsvolume als vroeger minder arbeidsplaatsen geschapen omdat de nieuwe kapitaalgoederen nu

eenmaal een kapitaalintensievere aanwending verkrijgen. In tweede instantie zal daarom de ontspanning van de arbeidsmarkt tot gevolg hebben dat de politiek van hoge lonen niet kan worden volgehouden. Wellicht zullen er zelfs zodanige loonmatigingen gerealiseerd worden, dat er in derde instantie meer arbeidsintensieve technieken worden toegepast. Op lange termijn gezien resulteert een conjunctuurbeweging met een structureel (dat wil zeggen gemiddeld over de conjunctuurcyclus genomen) onveranderde mechanisatiegraad.

De conclusie moet zijn, dat het substitutieproces alleen maar werkt bij een doelmatige coördinatie van een politiek van hoge lonen met een politiek van meer investeringen. In principe zal ook hier het aanpassingsproces een tijdsduur vereisen gelijk aan het aantal jaren dat de kapitaalgoederen meegaan. Gedurende al deze jaren dienen dan de lonen hoger gesteld te worden dan anders het geval geweest zou zijn. Naarmate er in meer jaargangen de nieuwe kapitaalintensieve techniek wordt toegepast, stijgt de nationale winstquote totdat eventueel aan het einde van het aanpassingsproces eenzelfde peil van de nationale winst- en de nationale loonquote wordt bereikt als in de uitgangssituatie heerste. Met name zal dit het geval zijn wanneer men de Cobb-Douglas relatie als produktiefunctie hanteert. Alle bevolkingsgroepen, dus niet voornamelijk de loontrekkers, trekken bij de hier bedoelde substitutiemogelijkheden tussen arbeid en kapitaal profijt uit de welbewuste politiek van hoge lonen en meer investeringen. *Uiteindelijk*, doch niet gedurende het aanpassingsproces, zal de gemiddelde nationale kapitaalcoëfficiënt evenveel veranderd zijn als de nationale investeringsquote. In het begin van het aanpassingsproces zal de investeringsneiging echter sterker moeten worden verhoogd dan later, omdat het produktiviteitseffect van de substitutie zich slechts geleidelijk voltrekt. Het behoeft geen betoog dat de hier bedoelde politiek in de praktijk bijzonder gecompliceerd zal zijn. Het is geen wonder dat econometristen tevergeefs zoeken naar de kwantitatieve waarde van de substitutie-elasticiteit tussen arbeid en kapitaal, wanneer men beseft aan welke voorwaarden voldaan moet worden, wil het substitutieproces inderdaad effectief zijn.

6. Nog realistischer kan men de substitutietheorie maken wanneer men de in de twee voorafgaande paragrafen behandelde hypothesen met elkaar combineert. Men veronderstelt dan dat niet alleen vervanging van arbeid door kapitaal, maar ook dat de technische vooruitgang slechts plaats kan vinden bij nieuwe investeringen. De levensduur van de kapitaalgoederen wordt dan in principe een economische variabele. Bewezen kan echter worden dat zij uitsluitend afhangt van de natuurlijke nettogroeivoet en van de produktie-elasticiteit van arbeid, voorzover men de

Cobb-Douglas produktiefunctie hanteert, dus niet meer van de nationale investeringsneiging¹⁾). Er ontstaat hierdoor een contradictie tussen de doelstellingen van een verhoging van de mechanisatiegraad via een politiek van hoge lonen en handhaving van de natuurlijke levensduur der kapitaalgoederen. In feite zal dan ook een derde instrument van de economische politiek gehanteerd moeten worden wanneer men het produktieproces kapitaalintensiever wil maken: de telkens oudste jaargang moet bij een politiek van hoge lonen zolang gesubsidieerd worden totdat die jaargang waarbij men begonnen is met een kapitaalintensievere produktiemethode te kiezen de oudste geworden is. Hiermede is een economische motivering gegeven voor de subsidiepolitiek van de zijde van de overheid ingeval van een versnelde industrialisatie.

7. Bij de boven behandelde macro-economische theorieën kon de kapitaalwaardecoëfficiënt slechts veranderen ingeval men substitutiemogelijkheden tussen arbeid en kapitaal veronderstelde. Met andere woorden er een keuzemogelijkheid was tussen meer en minder kapitaalintensieve produktiemethoden. Daarbij bleek de nationale loonquote structureel des te minder variabel naarmate de mechanisatiegraad van de volkshuishouding meer variabel was. Ontkent men de substitutiemogelijkheden tussen arbeid en kapitaal omdat de desbetreffende politiek veel te gecompliceerd is, dan dient men zijn toevlucht te nemen tot een disaggregatie van het nationale produkt om een verandering in de gemiddelde kapitaalswaardecoëfficiënt te kunnen verklaren. Zowel een gedifferentieerde ontwikkeling in de aanbodfactoren van de verschillende sectoren in de economie, als die in de vraagfactoren zullen op bedoelde coëfficiënt en daarmee op de nationale loonquote invloed uitoefenen. Twee belangrijke voorbeelden zullen hier kort besproken worden.

In de eerste plaats moet worden gewezen op een gedifferentieerde produktiviteitsontwikkeling tussen consumptiegoederenindustrie en investeringsgoederenindustrie. Een kapitaalbesparende niet-neutrale technische vooruitgang maakt de kapitaalgoederen in termen van consumptiegoederen voortdurend goedkoper, verlaagt dus de kapitaalwaardecoëfficiënt van het nationale produkt. De produktiviteitsontwikkeling in de investeringsgoederenindustrie is dan groter dan in de consumptiegoederenindustrie. Bij een constante monetaire spaar- en investeringsquote over het winstinkomen genomen zal onder deze omstandigheden de winstquote van het nationale inkomen moeten dalen, wil een even-

---

¹⁾ Zie D. B. J. Schouten: *Dynamische macro-economie*, deel II Structuurtheorie. Uitg. Stenfert Kroese, Leiden 1967.

wichtige groei gerealiseerd worden. Een en ander betekent, dat de reële lonen harder zullen moeten stijgen dan de gemiddelde arbeidsproductiviteit. Het is ook denkbaar, dat er een versnelling in de groei voert van de consumptiegoederenindustrie zal moeten plaats vinden via de keuze van telkens kapitaalintensievere technieken. Hoe dit ook zijn moge, een stijging van de loonquote en/of een versnelde stijging van de arbeidsproductiviteit is kenmerkend voor een kapitaalbesparende niet-neutrale technische vooruitgang. In de literatuur wordt hij ons inziens ten onrechte wel eens arbeidsverbruikend genoemd, omdat de loonquote van het nationale inkomen toeneemt. Waarschijnlijk is de hoogconjunctuur van de lange Kondratjew-golf aldus te verklaren.

Het is echter duidelijk dat de technische ontwikkeling niet ten eeuwige dagen kapitaalbesparend kan zijn. Nadat de investeringsgoederenindustrie een tijd lang een bijzondere technische vooruitgang heeft gerealiseerd zal ook de consumptiegoederenindustrie eens koploper ten aanzien van de produktiviteitsontwikkeling kunnen worden. De investeringsgoederen worden in een dergelijke situatie voortdurend duurder in termen van consumptiegoederen: de technische vooruitgang is dan kapitaalverbruikend. De resultaten zijn het omgekeerde als bij een kapitaalbesparende niet-neutrale technische ontwikkeling, namelijk daling van de loonquote en vertraging van de nationale groei voert. De laagconjunctuur van de lange Kondratjew-golf vertoont deze verschijnselen. Voor de loonpolitiek is het bijzonder moeilijk om het omkeerpunt van de hier bedoelde lange golfbeweging tijdig te onderkennen.

8. Als de vraag naar arbeidsintensieve produkten of diensten relatief toeneemt, zal men een afnemende kapitaalwaardequote van het nationale produkt waarnemen, en daarmee de loonquote van het nationale produkt zien stijgen. Omgekeerd zal de kapitaalwaardecoëfficiënt toenemen wanneer men de vraag naar meer vrije tijd via een kortere werktijd honoreert. Een vrije zaterdag betekent niet alleen dat het aantal arbeidsuren per manjaar afneemt, maar ook dat het aantal machineuren per jaar vermindert. Minder produktie bij eenzelfde geïnvesteerd kapitaalwaardebedrag tengevolge van arbeidsduurverkortung heeft de tendentie om de loonquote van het nationale produkt te verlagen, omdat men per produktiewaarde meer kapitaalwaarde nodig heeft. Een doelmatige loonpolitiek is dus het noodzakelijke complement van arbeidstijdverkortung wil men althans een conjunctuurbeweging vermijden. Zo men de arbeidstijd verkort zonder de loonquote van het nationale produkt dienovereenkomstig aan te passen, verkrijgt men een conjunctuurbeweging die te vergelijken is met de gevolgen van een ongemotiveerde loonpush.

9. Samenvattend kunnen de volgende factoren worden opgesomd, die de hoogte van de loonquote van het nationale produkt bepalen.

- 1) De monopoliegraad van het bedrijfsleven
- 2) De investeringsneiging van de diverse sociale groepen
- 3) De autonome arbeidsbesparende technische vooruitgang
- 4) De aanwas van de beroepsbevolking
- 5) De technische slijtage van kapitaalgoederen en de stand van de kapitaalproduktiviteit
- 6) De substitutiemogelijkheden tussen arbeid en kapitaal
- 7) De mate waarin de technische vooruitgang integraal dan wel marginaal, dat wil zeggen slechts bij nieuwe investeringen, kan worden toegepast
- 8) De mate van gedifferentieerde produktiviteitsontwikkeling met name tussen investeringsgoederen- en consumptiegoederenindustrie
- 9) Het verschil in inkomenselasticiteiten van meer of minder kapitaalintensieve goederen en diensten en de stand van de preferenties in deze
- 10) De arbeidsduur van mankracht en machines.

Men dient tijdig geïnformeerd te zijn over de veranderingen in al deze factoren en bovendien over de nominale prijsontwikkeling in, respectievelijk de ruilvoetwijzigingen ten opzichte van het buitenland, wil een centraal geleide loonpolitiek betere resultaten afwerpen dan de vrije loonvorming.

10. Tot slot mogen nog enkele opmerkingen gemaakt worden over de *nominale* problematiek van de loonvorming in het kader van de internationale betrekkingen.

Het gemiddelde prijsniveau van de diverse landen of van de diverse sectoren binnen een land zal slechts constant kunnen blijven wanneer de prijs van die sector, welke een relatieve produktiviteitsstijging realiseert dienovereenkomstig daalt en omgekeerd de prijs van die sector, welke een betrekkelijk geringe produktiviteitsstijging vertoont dienovereenkomstig stijgt. Heeft een land nu een structuur waarin de groei-intensieve bedrijfstakken een groot gewicht hebben, dan zal het een gemiddelde produktiviteitsstijging bereiken welke groter is dan die in de landen waarbij bedoelde bedrijfstakken een gering gewicht hebben. Het verschil in bedoelde structuur is een van de belangrijkste oorzaken waarom de diverse landen een gedifferentieerde gemiddelde produktiviteitsontwikkeling te zien geven. Een evenwichtige groei van de handel tussen de partnerlanden impliceert in dat geval, dat het gemiddelde prijsniveau van de groei-intensieve landen daalt en het gemiddelde prijsniveau van

de groei-extensieve landen stijgt, met andere woorden het gemiddelde prijsniveau van de gemeenschap der landen constant blijft.

Wanneer de absolute arbeidsproductiviteit per sector in alle landen hetzelfde is, dan kan ook het absolute arbeidsloon per sector in alle landen hetzelfde zijn, althans wanneer er geen verschil is in de loonquoten van de diverse produkten. Constantheid van het gemiddelde prijsniveau der gemeenschap impliceert onder deze omstandigheden een uniform loonstijgingspercentage in alle landen overeenkomstig de *gemiddelde* produktiviteitsstijging van de gemeenschap. Slechts zo kan de gewenste gemiddelde prijsstijging in de groei-extensieve landen en de gewenste gemiddelde prijsdaling in de groei-intensieve landen gerealiseerd worden.

Ook wanneer de absolute arbeidsproductiviteit en daarmee het absolute loonniveau per sector voor alle landen gedifferentieerd is, kan een uniform loonstijgingspercentage gewenst zijn terwille van de handhaving van het interne en externe evenwicht, met name wanneer de produktiviteitsontwikkelingen per sector synchroon verlopen. Er zal dan sprake zijn van een geharmoniseerde ontwikkeling der loonstijgingspercentages, ook al wijken de absolute loonniveaus tussen de landen overeenkomstig de gedifferentieerde absolute produktiviteiten voortdurend van elkaar af¹⁾. Het is daarom beter onder deze omstandigheden als doelstelling van het interne en externe evenwicht te streven naar een synchronisering van de loonstijgingspercentages dan naar een synchronisering van de ontwikkeling van de gemiddelde prijsniveau's. Alleen in het extreme geval waarbij de structuren van de diverse partnerlanden hetzelfde zijn komen beide doelstellingen op hetzelfde neer.

Tot slot zij opgemerkt, dat de gemiddelde produktiviteitsstijging der partnerlanden niet alleen gedifferentieerd is doordat hun structuren in bovenbedoelde zin (meer of minder groei-intensief) van elkaar afwijken, maar ook doordat de produktiviteitsontwikkeling per sector verschillend is, bijvoorbeeld de landen met een absoluut lage produktiviteit voor een bepaalde sector kunnen hun achterstand in deze geleidelijk inhalen. In dat geval kunnen zij hun absolute loonachterstand ten opzichte van hun partnerlanden ook geleidelijk en dienovereenkomstig verminderen. Dit betekent dan dat zij een hoger loonstijgingspercentage zullen kunnen realiseren dan het desbetreffende gemiddelde van de gemeenschap der landen. Men verkrijgt dan zowel een gedifferentieerde prijsontwikkeling (tengevolge van structuurverschillen) als een gedifferentieerde loonontwikkeling (tengevolge van inlopen van produktiviteitsachterstanden). Het een of andere gemiddelde tussen de nationale produktiviteitsstijging

¹⁾ Via de mobiliteit van arbeidskrachten zal een te groot verschil in absolute loonniveaus uiteraard worden tegengewerkt.

en de gemiddelde produktiviteitsstijging van de gemeenschap der landen (plus een gemeenschappelijke inflatiefactor met het oog op de monetaire ontwikkeling van derde landen) zal dan de beste richtlijn zijn voor de loonontwikkeling per land, wil een intern en extern evenwicht binnen en tussen de landen gehandhaafd worden. Daarbij zij in herinnering gebracht, dat bedoelde richtlijn gededuceerd werd onder de vooronderstelling van gelijke loonquoten van de diverse produkten. Wanneer bedoelde coëfficiënten zich evenwel wijzigen onder invloed van niet-geharmoniseerde nationaal economische politieken, dan is geen eenvoudige richtlijn meer te vinden voor de loonvorming. De conclusie zal dan moeten zijn, dat een welbewuste loonpolitiek niet te voeren is bij gebrek aan voldoende harmonisatie van de economische politiek. De loonvorming zal in dat geval noodgedwongen aan het marktmechanisme moeten worden overgelaten.